

Nr 43.

Av herr **Forslund** m. fl., om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna.

Den kommunala mellanskolan upprättades genom riksdagens beslut år 1909 i huvudsakligt syfte att tillgodose mindre städers och stadsliknande kommuners behov av en skolform, som kunde meddela en allmänt medborgerlig bildning och vars genomgående medförde kompetens till vissa befattningar i statens eller enskild tjänst. Enligt riksdagsbeslutet utgick till skolorna statsbidrag, höjt genom beslut av 1918 års riksdag i samband med en ny lönereglering för skolornas lärarpersonal. Kostnaderna för skolorna visade sig emellertid bli ganska dryga för vederbörande kommuner liksom för målsmännen, som i flera fall hade att betala relativt stora terminsavgifter. I samband med den av 1927 års riksdag beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet ombildades därför successivt 54 av de då 87 kommunala mellanskolorna till statsläroverk. Sedermera har den då kvarstående kommunala skolorganisationen vuxit ut på nytt, och de kommunala mellanskolorna uppgå f. n. till ett 70-tal. Beträffande ett stort antal av dessa ha vederbörande kommuner vid olika tillfällen anhållit om förstatligande. Hitills har blott en sådan skola, kommunala mellanskolan i Ljusdal, blivit förstatligad genom beslut av 1938 års riksdag. I samband därmed uttalade riksdagen önskvärdheten av att Kungl. Maj:t, i samband med en undersökning rörande i vad mån och på vad sätt den statliga skolverksamheten borde utsträckas till orter, där kommunala mellanskolor f. n. vore upprättade, toge under omprövning, huruvida icke jämväl en annan kommunal mellanskola, i Älmhult, borde ombildas till statlig realskola, och för riksdagen framlade det förslag, som kunde framgå av en sådan undersökning.

Den 10 juni 1938 bemyndigades statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig för att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor, och den 15 juni 1938 tillkallades statssekreteraren B. Knös såsom sakkunnig för detta uppdrag. Den 15 juni 1939 avgav den sakkunnige sitt betänkande i frågan och föreslog därvid bl. a. upprättande av 33 nya samrealskolor samt ett särskilt statsbidrag till kommunala mellanskolor, beräknat efter 100 kr. för varje elev från annan kommun än den, vilken stode som skolans huvudman. Kostnaden för förstatligandet beräknades till 685.000 kronor och det särskilda statsbidraget till 72.000 kronor per år.

Utredningen och förslaget liksom skolöverstyrelsens utlåtande däröver lära ha överlämnats till 1940 års skolutredning.

De kommunala mellanskolorna torde kunna sägas fylla samma allmänna uppgifter som de statliga läroverken, medan kostnaderna för dem drabba vederbörande kommuner ojämförligt mycket tyngre och dessutom mycket ojämnt. Av en nu av styrelserna för de kommunala mellanskolorna föreställd utredning, vilken tillhandahålles vederbörande utskott, framgår bl. a., att antalet »utsocknes» lärjungar ofta uppgår till inemot hälften eller mera av hela lärjungeantalet, nämligen på A-ort till 47, B-ort 54, C-ort 42, D-ort 34 och E-ort ej mindre än 68 % (F-ort 9, G-ort 3, H-ort 0.5 och I-ort 2 %). Vederbörande mellanskolekommun bär således utom sina egna kostnader i stor utsträckning kostnaden för grannkommunernas barn. Genom år 1939 ändrade bestämmelser för statsbidrag till kommunala mellanskolan missgynnades dessutom de smärre, inom billigare ortsgupper belägna skolorna, just de skolor, som omhändertar det största antalet av grannkommunernas skolungdom. Av utredningen framgår, att omkring 40 procent av totalkostnaden för de kommunala mellanskolorna bestridas av kommunen, 56 procent av staten och återstående 5 procent av terminsavgifter och vissa andra inkomster. Medelprocenten för de olika dyrorterna framgår av nedanstående tabell.

Dyrortsgrupp	Medelprocent	
	kommunens kostnad	statens kostnad
A	32,85	54,85
B	31,32	59,50
C	32,98	60,45
D	34,66	60,63
E	33,45	61,40
F	38,71	57,74
G	48,28	36,38
H	25	75
I	51,6	47,3

Ytterligare har det ekonomiska läget för mellanskolornas moderkommuner försämrats därigenom, att utgifterna för rörligt tillägg och kristillägg å lärarlönerna — nya utgifter, som tillkommit efter skolornas tillblivelse och sålunda icke kunnat beräknas och som dessutom kraftigt stegrats — till en del skall gäldas av mellanskolekommunen, medan tidigare de närmast motsvarande tilläggen, dyrtidstillägg och provisoriska lönetillägg, helt bestriddes av statsmedel. Hur hårt tyngande kostnaderna kunna bli framgår bl. a. därav, att enligt den nu gjorda utredningen kostnaden per skattekrona för kommunala mellanskolan för vissa kommuner uppgått till kr. 1.50 och i ett

par fall t. o. m. överstigit denna summa. Att vissa kommuner kunna uppvisa en jämförelsevis låg utdebitering för mellanskolan, torde bero på att deras byggnadsfråga ännu ej tillfredsställande lösts. Nybyggnad är i dessa fall kanske erforderlig, oberoende av skolornas kommunala eller statliga karaktär. Realiserandet härav kommer emellertid att för ifrågavarande kommuner betyda en avsevärt ökad utdebitering för skolan, så länge densamma kvarstår som kommunal mellanskola. Ett förstatligande skulle däremot medföra större möjlighet för vederbörande kommun att tack vare den därigenom förbättrade ekonomiska ställningen vid f. ö. lämplig tidpunkt bekosta förbättrade lokaler åt den förstatligade skolan.

1941 års lärarlönesakkunniga ha i sitt den 11 april 1942 framlagda betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna (statens offentliga utredningar 1942:26) jämväl diskuterat ändrade grunder för statsbidragen. — De förklara sig emellertid ha för avsikt att i ett senare betänkande upptaga frågan om avvägningen mellan staten och skolområdena av kostnaden för den högre kommunala skolan. — Med hänsyn bl. a. till det statsfinansiella läget anse sig de sakkunniga icke kunna ifrågasätta en generell höjning av statsbidragsprocenten utan framkasta endast diskussionsvis förslag, som skulle medföra något gynnsammare statsbidrag för de billigare ortsgruppernas skolor men i stället sämre för de dyrare. De sakkunniga ha härvid tydligen jämväl känt sig bundna av ett riksdagsbeslut 1939, då en ifrågasatt höjning av bidragsprocenten avvisades. Den nu vidtagna undersökningen har visat, att även enligt den av de sakkunniga alternativt diskuterade gynnsammare bidragsprocenten ökningen i statsbidraget skulle bli oväsentlig, jämförd med den stora kommunala kostnaden för skolorna.

Även om de rörliga tilläggen och kristilläggen, som icke kunnat tidigare beräknas, samt ett statsbidrag till kostnaderna för barn från främmande kommuner i anslutning till vad den sakkunnige, som ovan nämnts, föreslagit, helt utgått av statsmedel, hade likväl därmed icke vunnits en tillräcklig lättnad i kommunernas kostnader. Det måste framhållas, att det just i tider som dessa är högst angeläget för en mellanskolekommun att få kostnaderna för mellanskolan fördelade på en kraftigare ekonomisk grund än en primärkommun äger. Det måste ävenledes framhållas, att ett statligt övertagande av ett så betydelsefullt led i bygdernas undervisningsväsende, som de kommunala mellanskolorna utgöra, inte enbart ur ovan anförda synpunkter är starkt motiverat, utan åtgärden ifråga måste dessutom betraktas som ett ej oväsentligt bidrag till den skatteutjämning kommunerna mellan, som statsmakterna på olika vägar söka befärja. Nedanstående hemställan avser sålunda icke nya utgifter för ifrågavarande undervisningsändamål utan endast en annan fördelning av sagda kostnader mellan stat och kommuner.

På grund av det anförda få vi hos riksdagen vördsamt anhålla,

att riksdagen ville besluta hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag snarast möjligt till riksdagen om fortsatt förstatligande av de kommunala mellanskolorna.

Stockholm den 19 januari 1943.

Albert Forslund.

Lage Svedberg.

Emil Ahlkvist.

Gust. Elofsson
i Vä.

F. O. Ericson,
Boxholm.

Gust. Björkman.

Ivar Persson.

Karl Aug. Johanson.

Lennart Bondeson.

Axel Mannerskantz.

P. J. Näslund.

Carl H. Dahlström.

Ivar Ekströmer.

Rub. Wagnsson.